

МКС проти «права сили»: Росія (Путін), США (Трамп) і криза міжнародного правосуддя — уроки та загрози для України

Віктор БЕДЬ

Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень
Карпатського університету імені Августина Волошина

м. Ужгород,
13 грудня 2025 р.

Анотація

У статті здійснено комплексний політико-правовий, міжнародно-правовий та геополітичний аналіз сучасної кризи міжнародної кримінальної юстиції на прикладі діяльності Міжнародного кримінального суду (МКС). Розглянуто ключові події 2023–2025 років, пов'язані з виданням ордерів МКС на арешт керівництва Російської Федерації та Держави Ізраїль, а також реакцію на ці рішення з боку Росії та адміністрації президента США Дональда Трампа.

Особливу увагу приділено правовій природі заочних «вироків» російських судів щодо прокурора та суддів МКС, а також запровадженню персональних санкцій США проти Суду як формі політично мотивованого тиску на міжнародну судову інституцію. Проаналізовано явище подвійних стандартів у застосуванні міжнародного права та тенденцію підміни принципу верховенства права «правом сили».

У статті обґрунтовано, що атаки на МКС мають системний характер і становлять загрозу не лише для міжнародного правопорядку, а й безпосередньо для України, для якої міжнародна кримінальна юстиція є одним із ключових інструментів притягнення Російської Федерації до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені внаслідок російсько-української війни 2014–2025 років. Зроблено висновки щодо необхідності поєднання міжнародно-правових механізмів із власною стратегічною, правовою та політичною суб'єктністю України.

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд; міжнародне право; воєнні злочини; злочини проти людяності; агресія Російської Федерації; російсько-українська війна; геноцид; міжнародна кримінальна юстиція; подвійні стандарти; право сили; геополітика; відповідальність держав і посадових осіб.

Abstract

The article provides a comprehensive political-legal, international-law and geopolitical analysis of the current crisis of international criminal justice, using the activities of the International Criminal Court (ICC) as a case study. It examines key developments of 2023–2025 related to the issuance of ICC arrest warrants against the leadership of the Russian Federation and the State of Israel, as well as the reactions to these decisions by Russia and the administration of U.S. President Donald Trump.

Special attention is given to the legal nature of the Russian courts' in absentia "sentences" against the ICC Prosecutor and judges, and to the imposition of personal sanctions by the United States against the ICC as a form of politically motivated pressure on an international judicial institution. The article analyzes the phenomenon of double standards in the application of international law and the growing tendency to replace the principle of the rule of law with the "rule of power."

It is argued that the attacks on the ICC are systemic in nature and pose a threat not only to the international legal order but also directly to Ukraine. For Ukraine, international criminal justice remains one of the key instruments for holding the Russian Federation accountable for war crimes and crimes against humanity committed as a result of the Russian-Ukrainian war of 2014–2025. The article concludes by emphasizing the necessity of combining international legal mechanisms with Ukraine's own strategic, legal and political agency.

Keywords: International Criminal Court; international law; war crimes; crimes against humanity; aggression of the Russian Federation; Russian-Ukrainian war; genocide; international criminal justice; double standards; rule of power; geopolitics; accountability of states and officials.

Чому тема МКС стала лакмусовим папірцем епохи

Події грудня 2025 року навколо Міжнародного кримінального суду (МКС) у Гаазі з особливою виразністю засвідчили: сучасний світ дедалі рішучіше входить у фазу глибокого цивілізаційного зламу, в якій задекларований принцип універсальності міжнародного права вступає у прямий конфлікт із геополітичними інтересами великих держав. У цих умовах виконання рішень міжнародних судових інституцій дедалі частіше перестає бути питанням правового обов'язку і трансформується у питання політичної доцільності, волі та сили.

Міжнародний кримінальний суд, створений як наднаціональний механізм притягнення до персональної відповідальності за найтяжчі злочини — геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини, — фактично опинився на лінії фронту між правом і політикою. Реакція окремих держав на його рішення у справах, що стосуються керівництва Російської Федерації та союзників Сполучених Штатів Америки, продемонструвала небезпечну тенденцію: міжнародне право визнається лише доти, доки воно не зачіпає інтересів центрів глобальної сили.

У цій ситуації Україна не є і не може бути стороннім спостерігачем. Для Української держави міжнародна кримінальна юстиція — це не абстрактна правова конструкція, а один із ключових інструментів притягнення Російської Федерації до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені внаслідок збройної агресії проти України у межах російсько-української війни 2014–2025 років.

Саме тому атаки на МКС — як у формі відверто репресивних дій з боку авторитарних режимів [1], так і у формі політично оформленого тиску з боку окремих демократичних держав — мають для України не лише теоретичне, а безпосереднє екзистенційне значення. Вони ставлять під сумнів не лише ефективність міжнародного правосуддя, але й саму ідею відповідальності за масові злочини у XXI столітті.

МКС у цій конфігурації постає не просто судовою інституцією, а лакмусовим папірцем епохи, який безпомилково виявляє: де закінчується декларована відданість праву і де починається відкрите панування сили, замасковане політичними формулами та юридичною риторикою.

I. Фактаж подій і юридичні «опорні точки»

1) Ордер МКС на арешт Путіна: правова сутність

17 березня 2023 року Палата попереднього провадження II МКС видала ордери на арешт Володимира Путіна та Марії Львової-Белової у справі щодо незаконної депортації та переміщення українських дітей з окупованих територій України до РФ (кваліфікація в межах воєнних злочинів за Римським статутом) [2], [3].

Ключове: МКС не потребує членства РФ для юрисдикції, якщо злочини вчиняються на території, щодо якої Суд має юрисдикційні підстави (у випадку України — через визнання юрисдикції МКС у частині злочинів на її території).

Для держав-учасниць Римського статуту ордер означає обов'язок співпрацювати, включно з арештом підозрюваного у разі його перебування на їхній території.

2) Ордери у «палестинському досьє»: Нетаньяху й Галлант

21 листопада 2024 року Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт Беньяміна Нетаньяху, прем'єр-міністра Держави Ізраїль, та Йоава Галланта, міністра оборони Держави Ізраїль, а також ордер щодо одного з лідерів угруповання ХАМАС — Мохаммеда Діаба Ібрагіма Аль-Масрі (відомого під псевдонімом «Дейф»), у межах розгляду ситуації в Державі Палестина.

Згадані ордери були видані за підозрами у вчиненні воєнних злочинів та злочинів проти людяності, пов'язаних із збройним конфліктом у секторі Газа, включно з діями, що могли призвести до масових втрат серед цивільного населення та гуманітарної катастрофи [4], [5].

Цей крок МКС одразу набув політично вибухового характеру, оскільки вперше в історії Суду ордери на арешт були видані щодо чинного глави уряду та чинного міністра оборони держави — стратегічного союзника Сполучених Штатів Америки, яка сама не визнає юрисдикцію МКС. Саме ця обставина зумовила різко негативну реакцію адміністрації президента США Дональда Трампа та стала одним із ключових тригерів подальших санкційних дій проти Міжнародного кримінального суду.

3) РФ «заочно засудила» прокурора МКС та суддів: що відбулося 12 грудня 2025

12 грудня 2025 року Московський міський суд заочно «засудив» прокурора МКС Каріма Хана до 15 років ув'язнення, а також оголосив «вироки» низці суддів і посадовців МКС. У публічному повідомленні названо таких фігурантів: Томоко Акане, Росаріо Сальваторе, Серхіо Херардо Угальде Годінес, Хайкель Бен Махфуд, Пйотр Гофманський (голова МКС), Карранса Лус дель Кармену Ібаньєс (заступник), Бертрам Шмітт, Рене Аделаїда. Діапазон «покарань» заявлено від 3,5 до 15 років; також повідомлялося про «міжнародний розшук» [1].

За даними NV, російська сторона посилалась на статті КК РФ, пов'язані з нібито «незаконним переслідуванням російських громадян» [1].

Юридична природа цього акту:

- РФ не має юрисдикції над міжнародними суддями та прокурором МКС у їхній службовій діяльності.
- Це не правосуддя, а інструмент політичного тиску та делегітимації міжнародної інституції.

4) Трамп і «особисті санкції» проти МКС: офіційна правова база США

6 лютого 2025 року Президент США Дональд Дж. Трамп видав акт «Imposing Sanctions on the International Criminal Court»/«Про накладення санкцій на Міжнародний кримінальний суд», де:

- стверджується, що МКС здійснює «нелегітимні та безпідставні дії» проти США та Ізраїлю;
- прямо згадується, що ордери щодо Нетаньяху і Галланта є «безпідставними»;
- як інструменти впливу визначено блокування активів, фінансові обмеження і візові заборони для осіб, пов'язаних із діями МКС щодо «захищених осіб» (визначення включає громадян США та громадян союзників, які не визнають юрисдикцію Суду) [6].

ОФАС (Мінфін США) окремо публікував повідомлення про імплементацію відповідного указу та оновлення санкційних списків [7]. Reuters описував зміст санкцій як економічні й візові обмеження для осіб, пов'язаних із діяльністю МКС щодо США/союзників [8]. Human Rights Watch публічно критикував санкційний крок як удар по міжнародній справедливості [9].

II. Політико-правовий та міжнародно-правовий аналіз

1) Дві моделі заперечення МКС: «диктатурна» і «демократична»

РФ атакує МКС через:

- криміналізацію діяльності Суду у власній правовій системі;
- залякування персоналій («вироки», «розшук»);
- пропагандистське рамкування: «переслідують громадян РФ».

США (в особі Трампа) атакують МКС через:

- фінансово-візові санкції (механізм глобального тиску);
- нормативне оформлення тези про «відсутність юрисдикції» та «загрозу суверенітету» [6], [7].

Висновок: різна форма — одна логіка: коли міжнародне правосуддя торкається центру сили або його ключових союзників, запускається механізм нейтралізації.

2) Криза «універсалізму» міжнародного кримінального права

МКС проектувався як інструмент, що втілює принцип: за найтяжчі злочини (геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини) відповідальність є персональною і невідворотною.

Але фактична проблема — у виконанні: МКС не має силового органу примусу.

Виконання ордерів залежить від державної співпраці.

Великі держави можуть паралізувати Суд не юридично, а фінансово й політично (санкції, дипломатичний тиск, шантаж фінансування тощо). Ілюстративним є повідомлення про зовнішній тиск у контексті «палестинського досьє» (зокрема, публікації про загрози скорочення фінансування/виходу з Римського статуту) [10].

3) Чому «заочні вироки» РФ — це не просто пропаганда

Це — елемент більшої стратегії РФ:

- перевести воєнні злочини з площини права у площину «політичної боротьби»;
- підважити міжнародну підтримку інституцій відповідальності;
- сигналізувати державам: співпрацюватимете з МКС — будете у списку «ворогів».

Тобто це попереджувальний постріл по всій системі міжнародної юстиції.

III. Геополітичний вимір: що реально відбувається у світі

1. Нормалізація подвійних стандартів:

Універсальність права замінюється принципом «своїх не чіпати». Указ Трампа прямо формулює позицію: МКС «не має юрисдикції» над США та Ізраїлем, а спроби діяти проти них — «загроза нацбезпеці США» [6].

2. Фрагментація Заходу:

Частина держав формально підтримує міжнародне право, але на практиці уникає конфлікту з США або Ізраїлем. Прикладом є обережні дипломатичні формулювання G7 щодо ордерів МКС у «палестинській ситуації» [11].

3. Деморалізація режиму відповідальності РФ:

Коли міжнародне право «буксує» щодо одного конфлікту, це створює аргументи для іншого агресора: мовляв, «у світі все політика, а не право».

IV. Український інтерес і ризики

1) Головна загроза: «вікно безкарності» для РФ

Якщо міжнародна система привчається карати лише слабких, то:

- злочини РФ можуть отримати «втомлене» міжнародне сприйняття;
- ордери МКС перетворюються на моральний символ без достатнього механізму виконання.

Для України це означає: посилення ролі власних інструментів примусу (санкційна дипломатія, універсальна юрисдикція в нацсудах партнерів, двосторонні угоди, спеціальні трибунальні механізми, доказові бази, міжнародні компенсаційні механізми).

2) Другий ризик: політична «сліпота» щодо українських втрат

Якщо ключовий союзник Заходу (США) в конкретний період політично обирає «не бачити» певних категорій міжнародних злочинів або знецінює їхню кваліфікацію, це напряду впливає на:

- темп і глибину підтримки України,
- санкційну дисципліну,
- рівень міжнародного тиску на РФ.

3) Третій ризик: внутрішня інтелектуальна пастка подвійних стандартів

Україна не може дозволити собі мислити за формулою «право — лише для ворога».

Бо знецінення універсальності права сьогодні працюватиме проти нас завтра — у будь-якому міжнародному спорі.

V. Висновки та рекомендації

1. МКС — критично важливий, але не самодостатній інструмент. Він працює лише разом із політичною волею держав, санкційним режимом і міжнародною коаліцією виконання.
2. Дії РФ (заочні «вироки») — це стратегія залякування і підриву міжнародного права, спрямована на довгострокову безкарність [1].
3. Дії США за сьогоднішньої адміністрації Дональда Дж.Трампа у формі санкцій проти МКС — небезпечний прецедент: міжнародне правосуддя оголошується «загрозою», коли торкається союзника США [6]–[9].
4. Україні потрібна твереза правова геополітика:
 - максимальна підтримка МКС і мережі держав-учасниць;
 - паралельні механізми: спецтрибунальні моделі щодо злочину агресії, універсальна юрисдикція, національні вироби, компенсаційні процедури;
 - комунікаційна стратегія: не «емоційні ярлики», а холодна фактологія й доказовість.

Список використаних електронних джерел

1. Росія заочно винесла вироби суддям МКС та прокурору, який клопотав про ордер на арешт Путіна. NV, 12.12.2025. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/prokurora-mks-i-suddiv-zaочно-zasudili-vid-3-5-do-15-rokiv-u-rosiji-50568132.html> (дата доступу: 13.12.2025).
2. Ситуація в Україні: судді МКС видали ордери на арешт Володимира Путіна та Марії Львової-Белової (офіційне повідомлення МКС). International Criminal Court, 17.03.2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and?lang=Ukrainian> (дата доступу: 13.12.2025).

3. Заява прокурора МКС Каріма А.А. Хана щодо видачі ордерів у ситуації в Україні. International Criminal Court, 17.03.2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-karim-khan-icc-issuance-arrest-warrants-against-president-vladimir-putin?lang=Ukrainian> (дата доступу: 13.12.2025).
4. ICC judges issue three arrest warrants in the context of the Situation in the State of Palestine (Netanyahu, Gallant, Al-Masri/"Deif"). Coalition for the ICC, 16.12.2024. URL: <https://coalitionfortheicc.org/news/icc-judges-issue-three-arrest-warrants-palestine-situation> (дата доступу: 13.12.2025).
5. ICC arrest warrants can help save lives, must be respected and complied with — UN experts. OHCHR, 26.11.2024. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/11/icc-arrest-warrants-can-help-save-lives-must-be-respected-and-complied-un> (дата доступу: 13.12.2025).
6. Imposing Sanctions on the International Criminal Court (Presidential Action). The White House, 06.02.2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/imposing-sanctions-on-the-international-criminal-court/> (дата доступу: 13.12.2025).
7. Issuance of Executive Order Imposing Sanctions on the International Criminal Court; ICC-related Designation. U.S. Department of the Treasury (OFAC), 13.02.2025. URL: <https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20250213> (дата доступу: 13.12.2025).
8. Trump imposes sanctions on International Criminal Court (news report). Reuters, 06.02.2025. URL: <https://www.reuters.com/world/trump-impose-sanctions-international-criminal-court-2025-02-06/> (дата доступу: 13.12.2025).
9. US: Trump Authorizes International Criminal Court Sanctions. Human Rights Watch, 07.02.2025. URL: <https://www.hrw.org/news/2025/02/07/us-trump-authorizes-international-criminal-court-sanctions> (дата доступу: 13.12.2025).
10. Britain threatened to defund ICC over Netanyahu arrest warrant, claims prosecutor (news report). The Guardian, 11.12.2025. URL: <https://www.theguardian.com/law/2025/dec/11/britain-icc-funding-netanyahu-arrest-warrant> (дата доступу: 13.12.2025).
11. G7 statement will not mention ICC warrant for Netanyahu (news report). Reuters, 26.11.2024. URL: <https://www.reuters.com/world/g7-statement-will-not-mention-icc-warrant-netanyahu-2024-11-26/> (дата доступу: 13.12.2025).